

Koko Suomen asia

Saamelaiset eivät asu vain Lapissa – uhanalainen kulttuuri

- Harva suomalainen tietää, mitä tarkoittaa olla saamelainen 2020-luvun Suomessa ja stereotypiat elävät edelleen vahvoina.
- Saamen kieli ja kulttuuri ovat uhanalaistumassa, kun mm. nuoret muuttavat kaupunkeihin, ilmastonmuutos muokkaa herkkää arktista luontoa ja perinteisen elämänmuodon harjoittaminen muuttuu hankalammaksi.
- Yli 10 000 saamelaisesta n. 1300 asuu pääkaupunkiseudulla ja yli 70 % saamelaislapsista syntyy kotiseutualueen ulkopuolella.
- Valtio ei ole pysynyt mukana tässä nopeassa muutoksessa ja saamen kielen opetusta on vain hyvin harvassa varhaiskasvatusyksikössä ja koulussa saatavilla.
- Kieli tukee alkuperäiskansan kulttuurin ja elinkeinojen säilymistä elinvoimaisina. Saamelaiset ovat EU:n alueen ainoa alkuperäiskansa.
- Saamelaiskulttuurin pohjana oleva kieli on pieni kieliperhe – sitä on myös suomen kieli suomalais-ugrilaisena kielenä. Näin Suomen on luonteva puolustaa Euroopassa myös omien alkuperäiskansakielten, vähemmistökielten asemaa samoin kuin pohjoisen luonnon sekä luontosuhteen erityispiirteitä.
- Saamelaisten asia on osa maamme maabrändiä – koko Suomen asia.

Perinteiset elinkeinot ja luonto elävät herkässä symbioosissa

Arktinen luonto on herkkä. Pohjoiset alueet kärsivät eniten ilmastonmuutoksesta, joka vaarantaa perinteiset elinkeinot.

- Sään ennustettavuuden heikentyminen ja säiden ääri-ilmiöiden lisääntyminen vaikeuttavat perinteisten elinkeinojen harjoittamista.
- Muuttuneet olosuhteet lisäävät onnettomuuksien riskiä.
- Kasvillisuus muuttuu ja esim. poron ravinnonsaanti voi heikentyä.
- Perinteisten elinkeinojen sopeutuminen ilmastonmuutokseen vaatii toimenpiteitä ja tukea valtiolta, jotta saamelaiskulttuuri säilyy elinvoimaisena

Euroopan unionin alueen ainoa tunnustettu alkuperäiskansa

Olemme EU-alueen ainoa tunnustettu alkuperäiskansa

- 6,2 prosenttia koko maailman väestöstä eli yli 476 miljoonaa ihmistä kuuluu alkuperäiskansoihin.
- Alkuperäiskansoja elää 90 eri valtion alueella.
- Alkuperäiskansoja ovat ne yhteisöt ja kansat joilla on edelleen jatkuva historiallinen yhteys kolonisaatiota edeltäviin yhteiskuntiin, eli tiettyä maantieteellistä aluetta alkuperäisesti asuttaneeseen kansaan tai asukkaisiin.
- Nämä kansat ovat asuneet alueella jo ennen nykyisten valtionrajojen muodostumista.
- Alkuperäiskansat pitävät itseään selvästi erillisenä muista nykyään alueella vallitsevan yhteiskunnan osista.
- Maa-alueiden valtausten ja uudisasuttamisen jälkeen he ovat säilyttäneet perinteisen elämänmuotonsa sekä sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset instituutionsa.
- Saamelaisten asema alkuperäiskansana on tunnustettu Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa, sekä EU:n tasolla.

Haluamme vahvistaa yhteistyötä ja dialogia

- Suomen valtion ja saamelaisten välistä yhteistyötä ja dialogia vahvistetaan ja kehitetään
- Yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen rakentaminen
- Valtion ja saamelaisten suhteen edistäminen

Pääteemat:

1. Kieli luo elinvoimaa – opetus luo tulevaisuutta
2. Parlamentaarinen toimikunta edistämään saamelaisia elinkeinoja
3. Ohjelma YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen toteuttamiseksi

Kieli luo elinvoimaa - opetus luo tulevaisuutta

Toimenpiteet saamen kielten ja saamelaisopetuksen tueksi

Muuttuvassa maailmassa kielen ja koulutuksen merkitys kasvaa

- Saamelaisväestön hajautuessa yhä suuremmalle alueelle perinteisten elinkeinojen harjoittaminen ja perinteisen tiedon käyttö vähenee. Tällöin saamen kielten rooli kulttuurin säilyttämisessä korostuu.
- Perustuslain 17. pykälä takaa oikeuden kieleen ja kulttuuriin sekä niiden ylläpitämiseen ja kehittämiseen. **Saamelaisyhteisö on menestyksellä itse kehittänyt saamen kielten ja saamenkielistä opetusta sekä kieliä elvyttävää kielipesätoimintaa varhaiskasvatuksessa.**
- Saamelaisyhteisöllä on työkalut kielten elinvoimaisuuden palauttamiseksi ja kunnilla on halukkuutta tarjota saamenkielistä opetusta – sieltä, missä suurin osa saamelaisoppilaista käy koulua, puuttuu kannustava rahoitus.
- Opetuslainsäädäntö ja opetuksen rahoitus turvaavat opetusta vain kotiseutualueella, vaikka saamelaisia asuu Suomessa noin 240 kunnan alueella.
- Kotiseutualueen ulkopuolella useimmilla kouluilla ei ole mahdollisuutta saamen kielten lähiopetuksen järjestämiseen – **saamen kielten etäopetus on käynnissä hankkeena ja oppilasmäärä kasvussa.**
- Kotiseutualueen ulkopuolella asuvat lapset ja nuoret jäävät luku- ja kirjoitustaidottomiksi äidinkieliinsään, silloin kun opetusta ei järjestetä. Oma kieli on ihmisoikeus!
- Kouluopetuksen saamelaistieto on vähäistä, mikä vääristää saamelaisten ja suomalaisten suhteita.
- Puutteet saamenkielisessä oppimateriaalitalanteessa ovat huomattavat.

Työkalut saamen kielten elinvoimaisuuden vahvistamiseen

Saamelaisyhteisö on sitoutunut työskentelemään saamen kielten elinvoimaisuuden vahvistamiseksi.

Mitä julkisen vallan tulisi tehdä:

- Varhaiskasvatus
  - Varmistetaan **pysyvä** taloudellinen tuki saamelaisen kulttuuri- ja kielipesätoiminnan järjestämiseen.
- Esi- ja perusopetus
  - Säädetään maan kaikkia koulutuksen järjestäjiä koskeva velvoite saamen kielten opetuksen järjestämiseen, joka käytännössä tarkoittaisi kaikkia maan saamelaisoppilaita koskevaa oikeutta saamen kielen opetuksen saamiseen
  - Mahdollistetaan saamen kielten opetus koko maassa vakinaistamalla etäopetus ja turvaamalla opetuksen rahoitus.
  - Toimeenpannaan OKM:n kehittämistyöryhmän (2021:25) toimenpide-esitykset.
- Lukio ja toisen asteen koulutus
  - Mahdollistetaan ylioppilaskokeiden suorittaminen saamen kielellä silloin kun opetus on saamenkielistä.
  - Mahdollistetaan saamen kielten etäopetus koordinoitusti koko Suomen alueella.
- Saamenkielinen oppimateriaali
  - Saamenkielinen oppimateriaali on opetuksen perusasia – puutteet oppimateriaalitalanteessa ovat huomattavat.
  - Saamenkielisen oppimateriaalin tuotantovaroihin pysyvä korotus – mahdollistaa pitkän ajan suunnittelun.

Työkalut saamen kielten elinvoimaisuuden vahvistamiseen

Mitä julkisen vallan tulisi tehdä:

- Saamen kielten aseman vahvistaminen eri yhteyksissä
  - Varmistetaan Sámi Giellagáldun – Saamen kielten ammatti- ja resurssikeskuksen tehokkaan toiminnan tarvitsema rahoitus.
  - Kehitetään saamen kieliteknologiaa ja edistetään saamen kielten asemaa YK:n alkuperäiskansakielten vuosikymmenen IDIL2022-2032 aikana
  - Toimeenpannaan OKM:n kehittämistyöryhmän (2021:25) toimenpide-esitykset.
- Saamenkielisten peruspalveluiden vahvistaminen
  - Osoitetaan viranomaisille resursseja saamen kielilain suunnitelmalliseen toimeenpanoon.
  - Tarkastellaan saamen kielilain uudistamistarpeita
- Saamelaisia koskevaa tietoa lisätään merkittävästi kouluopetukseen hallituskaudella toteutettavissa opetussuunnitelmien peruste uudistuksissa.

Saamelaiselinkeinot ovat kulttuurin pohja

Parlamentaarinen toimikunta saamelaiselinkeinojen edistämiseksi

Parlamentaarinen toimikunta

- Kaupungistuminen vauhdittaa saamelaisväestön muuttoa pois saamelaisalueelta ja perinteisten elinkeinojen harjoittaminen vähenee.
- Saamelaiselinkeinot ovat vielä eläviä ja vahva osa Suomen historiaa sekä saamelaiskulttuurin ja -identiteetin perusta. Elinkeinot pitävät yllä kulttuurista jatkumoa sukupolvelta toiselle.
- Alkuperäiskansa ja sen kulttuuri perustuu perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen.
- YK:n TSS-sopimuksen ensimmäinen artikla suojaa saamelaisten oikeutta harjoittaa perinteisiä elinkeinoja ja se määrittää, että kansat voivat vapaasti omiin tarkoituksiinsa käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan.
- Suomesta puuttuu toimielin, jossa niin Suomen valtio kuin saamelaisten oma itsehallinto keskustelevat ja etsivät kokonaisvaltaista näkemystä kotiseutualueen ja perinteisten elinkeinojen kehittämiseen.
- Ehdotettavan toimikunnan tehtävänä on selvittää **saamelaiselinkeinojen sekä perinteisen tiedon ja taitojen tila** suhteessa yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä ilmastonmuutokseen.

Toimenpiteet toimikunnan perustamiseksi

- Perustetaan toimikunta hallituskauden ajaksi.
- Toimikunnassa on edustettuna eduskuntapuolueet sekä Saamelaiskäräjät.
- Toimikunnalle varataan tarvittava määräraha valtion budjetista.
- Toimikunta työstää raportin ja toimenpide-ehdotukset valtioneuvostolle saamelaisten perinteisten elinkeinojen ja perinteisen tiedon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kehittämiseksi.
- Toimikunta keskittyy varsinkin poronhoitoon, kalastukseen, metsästykseen, saamen käsityöhön ja keräilyyn sekä niiden nykyaikaisiin harjoittamismuotoihin.

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen toimeenpano-ohjelma

Hyväksytty – toimeenpanoa vailla

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen toimeenpano-ohjelma

- Julistuksen tarkoituksena on suojella ja edistää alkuperäiskansojen oikeuksia sekä turvata heidän itsemääräämisoikeutensa.
- Julistus korostaa erityisesti alkuperäiskansojen oikeutta kulttuurinsa, perinteidensä ja historiansa arvostukseen sekä heidän oikeuttaan määrätä vapaasti poliittisesta asemastaan.
- Julistus turvaa heille mahdollisuuden kehittää taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä olojaan.
- Suomi hyväksyi julistuksen v. 2007 ja sitoutui sen toimeenpanoon v. 2014.

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen toimeenpano-ohjelma

- Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden vahvistamiseksi Suomen valtion ja Saamelaiskäräjien tulee tehdä ensi vaalikaudella toimeenpano-ohjelma julistuksen toteuttamiseksi.
- Toimeenpano-ohjelman tulee kattaa julistuksen eri osa-alueet, ml. kieli, kulttuuri, sosiaali- ja terveydenhuolto, koulutus ja päätöksentekoon osallistuminen.
- Julistus korostaa kollektiivisia oikeuksia
  - Itsemääräämisoikeus
  - Oikeus henkiseen ja aineelliseen kulttuuriin
  - Oikeudet alueiden käyttöön, elinkeinoihin ja luonnonvaroihin

Ajankohtaista 2023:

Sosiaaliturva

Laki Saamelaiskäräjistä

Pohjoismainen saamelaissopimus

Tenon kalastussääntö

Saamelaisten oikeuksien edistäminen

Totuus- ja sovintoprosessi

Saamelaiset perusturvan uudistuksessa

- Saamelaisten huomioiminen sosiaaliturvauudistuksessa
  - Selvitetään sosiaaliturvan ja perinteisten elinkeinojen yhteensovittamista.
  - Saamelaiset huomioidaan erityisryhmänä sosiaaliturvauudistuksessa.
- Vahvistetaan Saamelaiskäräjien tiedontuotannon resursseja
  - YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä (TSS) oikeuksia koskeva yleissopimusta valvova komitea on vuonna 2021 suositellut että Suomi parantaa tiedonkeruujärjestelmäänsä, jotta se tuottaisi luotettavia, kiellettyjen syrjintäperusteiden mukaan eriteltyjä tietoja ja jotta pystyttäisiin tunnistamaan ne ryhmät, jotka ovat muita heikommassa asemassa käyttäessään taloudellisia, sosiaalisia, ja sivistyksellisiä oikeuksiaan.

Kalastuslaki turvaamaan saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana

- Kalastuslain uudistaminen
  - Uudistuksessa tulee ottaa huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana sekä peilata lain säännöksiä viimeaikaisiin tuomioistuinten ratkaisuihin saamelaisten kalastukseen liittyen.
  - Erityistä huomiota tulee kiinnittää kalastuslain 10 §:ään sekä saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamelaisten yhdenvertaisuuteen.

Laki Saamelaiskäräjistä ja itsemääräämisoikeus

- Luottamus lähtee aidosta kumppanuudesta
- Saamelaisten itsemääräämisoikeus on päivitettävä vastaamaan nykyaikaista, kansainvälistä oikeuskäsitystä.
- Saamelaiskäräjälain päivittäminen vastaa toiveeseen siitä, että saamelaisia ei vain kuunnella, vaan heidät kuullaan.
- Lain uudistaminen varmistaa vaalirauhan ja palauttaa luottamuksen Suomen valtion ja saamelaisyhteisön välille.
- Suomessa tulee säätää uusi saamelaiskäräjälaki niin, että saamelaisten tarpeet ja Suomen kansainväliset velvoitteet huomioidaan lain sisällön työstämisessä.

Pohjoismainen saamelaissopimus, Tenon kalastussääntö ja saamelaisten oikeuksien yleinen edistäminen

- Pohjoismainen saamelaissopimus ratifioidaan Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa Saamelaiskäräjien tuella.
- Tenon kalastussääntö neuvotellaan uudelleen vastaamaan saamelaisten tarpeita.
- Saamelaisten oikeuksien turvaaminen luonnon käytössä.

Saamelaisten totuus- ja sovintoprosessi

- Totuus- ja sovintokomission tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen työn loppuun saattaminen sekä saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön Uvjan toiminta ja sen jatkuvuuden turvaaminen tulee varmistaa tulevan hallituksen ohjelmassa.

Saamelaiskäräjät

Saamelaiskäräjät

- Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia kansallisesti ja kansainvälisesti.
- Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, mutta on itsenäinen valtion viranomaisista.
- Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on toteuttaa perustuslaissa sille säädettyjä tehtäviä eli toteuttaa saamelaisten omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevaa itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen.
- Toimintaa rahoitetaan valtion budjettirahoituksella.
- Saamelaiskäräjien varsinaiseen toimintaan on varattu valtion talousarviossa n. 2,5 miljoonaa euroa sekä Saamelaiskäräjien kautta myönnetään rahoitusta saamelaiselle kulttuurille ja yhdistyksille, saamenkielisille varhaiskasvatus- ja sosiaali- ja terveyspalveluille ja saamenkieliseen oppimateriaalituotantoon.
- Saamelaiskäräjillä on myös erillisprojekteja, joihin tulee rahoitusta valtion ja Euroopan Unionin varoista.
- Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto.
- Alueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnasta eli käytännössä Sodankylän kunnan pohjoisosa.